

Bijlage 3. Behandeling van de adviezen en bezwaren bij het ministerieel besluit tot definitieve bescherming als archeologische site van de Pastoor-Huveneersheuvel in Bornem (Hingene)

Provincie: Antwerpen

Gemeente: Bornem, 3de afdeling, sectie B

Objectnummer: 4.04/12007/105.1

Dossiernummer: 4.001/12007/102.1

Omschrijving:

De Pastoor-Huveneersheuvel, Nattenhaasdonk zonder nummer

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel,

17 APR. 2018

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS

1. Adviezen uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige bescherming

1.1. Adviezen uitgebracht door de departementen en agentschappen van de beleidsdomeinen Omgeving, MOW en LV

1.1.1. Beleidsdomein Omgeving

Het advies werd gevraagd op 19 oktober 2017.

Het departement noch de agentschappen van dit beleidsdomein brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

1.1.2. Beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken

Het advies werd gevraagd op 19 oktober 2017.

Het departement noch de agentschappen van dit beleidsdomein brachten advies uit over de bescherming van het onroerend goed. In uitvoering van artikel 6.1.3 van het Onroerenderfgoeddecreet zijn de adviezen gunstig.

1.1.3. Beleidsdomein Landbouw en Visserij

Het advies werd gevraagd op 19 oktober 2017.

Het departement Landbouw en Visserij bracht op 8 november 2017 een voorwaardelijk gunstig advies uit over deze bescherming. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

Het departement Landbouw en Visserij adviseert het volgende: De percelen 1297B, 1305B, 1305C, 1306 aan de zuidzijde van de weg Nattenhaasdonk zijn in geregistreerd landbouwgebruik. Deze percelen zijn momenteel in gebruik als weiland (blijvend grasland) door een volgens de voor ons beschikbare gegevens landbouwer in bijberoep. Deze percelen maken echter deel uit van een landbouwbedrijfskavel (Nattenhaasdonk 11) waar voordien vollegrondsgroenten werden verbouwd. Hoewel deze professionele landbouwbedrijfsactiviteiten vandaag niet langer plaatsvinden, blijft deze landbouwbedrijfszetel en bijhorende gronden landbouwkundig geschikt om nieuwe bedrijfsactiviteiten op te starten.

De afgebakende beschermingszone is op het gewestplan aangeduid als landschappelijk waardevol agrarisch gebied.

Binnen het AGNAS-GRUP 'Scheldepolders Hingene' in opmaak (plenaire vergadering voorontwerp RUP 23/5/2017) zijn de percelen 1297B, 1301A, 1304E, 1305B, 1305C en 1306B ingekleurd als "gemengd openruimtegebied met cultuurhistorische waarde" (CH-zone). De Landbouwactiviteit binnen de aanduiding CH is van nevensgeschikt belang maar dus zeker niet van ondergeschikt belang. Alle handelingen die nodig of nuttig zijn voor deze functies zijn toegelaten.

Gezien deze (voorlopige) ruimtelijke herbestemming en de bestaande consensus hierrond heeft het Departement Landbouw en Visserij geen overwegende bezwaren bij de voorliggende bescherming als archeologische site.

Wij dienen echter wel op te merken dat de argumentatie waarom deze landbouwpercelen (1297B, 1301A, 1304E, 1305B, 1305C en 1306B) zijn opgenomen binnen de bescherming amper is uitgeschreven in de nota en het MB. In de nota en het MB zijn deze percelen enkel

omschreven als "omgracht woonareaal met voorhof van de site met walgracht" en dit zonder archeologisch onderzoek en vondsten te vermelden. Deze landbouwpercelen maken niettegenstaande ongeveer de helft van de oppervlakte uit van deze beschermde site. Het opnemen van deze percelen binnen de bescherming enkel omwille van toekomstig archeologisch onderzoek mogelijk te maken, lijkt ons voorbij te gaan de doelstellingen van de bescherming als archeologische site.

Het Departement Landbouw en visserij verleent dan ook een voorwaardelijk gunstig advies bij deze voorlopige bescherming. Gezien de geschiktheid van de bodem voor andere teelten dan permanent grasland en de aanwezige agrarische structuur op en rond deze site dient land- en tuinbouw hier alle kansen te krijgen om zich op een toekomstgerichte economische rendabele manier te ontwikkelen en dit met vrijheid van teeltkeuze. Het eventueel weigeren van het scheuren van permanent grasland op basis van art. 5 - 7°, evenals het weigeren van bodembewerkingen (ploegen) op basis van art. 5 - 1° namelijk het wijzigen van het microreliëf, kunnen volgens het Departement niet. Temeer omdat de landbouwactiviteit nevens geschikt is binnen de aanduiding CH in het (voorlopig) GRUP.

Antwoord: Binnen de genoemde percelen is wel degelijk een archeologische evaluatie en waardering gebeurd door middel van geofysisch onderzoek en archeologische boringen. De archeologische waarde van deze percelen is dus effectief vastgesteld: de percelen maken duidelijk deel uit van de site meer bepaald als tweede voorhof van een site met walgracht van het complexe type. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit zijn meer expliciet aangevuld met deze informatie.

Om tegemoet te komen aan de bezorgdheden in functie van een toekomstgerichte economisch rendabele land- en tuinbouw, zijn de toelatingsplichtige werken gemilderd in die zin dat enkel volgende handelingen aan een toelatingsplicht onderworpen zijn: het eerste scheuren van grasland, het eerste diepploegen en diepwoelen en handelingen die een aanzienlijke wijziging van het microreliëf tot gevolg hebben. Met andere woorden de reguliere landbouwvoering kan gehandhaafd blijven vermits deze handelingen plaats vinden in de huidige reeds verstoorde ploeglaag.

Conclusie: Het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en op het ministerieel besluit. Het inhoudelijk dossier en het ministerieel besluit zijn als volgt aangepast:

In het inhoudelijk dossier zijn volgende tekstblokken toegevoegd en/of gewijzigd:

In hoofdstuk 1.3.4: Verrassend was het resultaat op de percelen ten zuiden van het Nethof en kerkheuvel waar een omgrachte zandopduiking met mogelijke sporen van stenen gebouwresten waar te nemen was, wat kan wijzen op de aanwezigheid van een voormalig nederzettingscomplex.

In hoofdstuk 1.3.5: Op de percelen ten zuiden van het Nethof en kerkheuvel waar het geofysisch onderzoek een mogelijk nederzettingscomplex detecteerde, bevestigde inderdaad de aanwezigheid van een (pre)midleleeuws akkercomplex en grachtsysteem.

In hoofdstuk 1.4, tweede alinea: De site is in zijn laatmiddeleeuwse vorm te omschrijven als een site met walgracht van het complexe type. Dit wil zeggen dat het gaat om een site met walgracht met meer dan één voorhof.

In hoofdstuk 1.4, vierde alinea: Ten oosten van het Nethof bevindt zich één van de omgrachte voorhoven met de kerkheuvel waar zeker al vanaf 1101 een kerk(je) moet aanwezig geweest zijn.

In hoofdstuk 1.4, zesde alinea: Ten zuiden van het 'Nethof' en kerkheuvel zijn nog enkele percelen (1297B, 1305B, 1305C en 1306B) mee opgenomen in de afbakening vermits zij duidelijk deel uitmaken van de site, zijnde een tweede voorhof, kenmerk van het type site met walgracht van het complexe type. Dit tweede voorhof is duidelijk te herkennen op de historische kaarten en de topografische kaarten uit het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw (figuren 2 en 12). Hier situeerde zich een boomgaard en een toegangsweg die uitmondde in een monumentaal poortgebouw langs de gracht die het wooneiland scheidde van dit voorhof.

Het geofysisch onderzoek en de archeologische boringen stelden hier verder de aanwezigheid vast een (pre)middeleeuws akkercomplex en grachtensysteem.

In hoofdstuk 3.1, vierde alinea werd gewijzigd in: Binnen de beschermde zone moet het streefdoel zijn om in het kader van noodzakelijke ontwikkelingen, de ingrepen in de bodem tot een absoluut minimum te beperken. Booronderzoek ter plaatse toonde aan dat de huidige ploeglaag er grotendeels tot een diepte van 30 cm voorkomt. De belangrijkste bedreiging waaraan dit bodemarchief is blootgesteld zijn ingrepen in de bodem tot onder de huidige ploeglaag, dus dieper dan 30 cm. Aangezien archeologische sporen zich dicht onder de bouwvoor kunnen bevinden, wordt in het algemeen aanbevolen alle werkzaamheden buiten de reguliere landbouwvoering dus werken waarbij de bodem dieper dan 30 cm wordt verstoord te vermijden. Naast graafwerkzaamheden in functie van bijvoorbeeld constructies, egalisatie of de aanleg van ondergrondse leidingen en wegen, alsook het afgraven van de teelaarde naar aanleiding van opslag van aarde en tijdelijke werfinrichtingen, houdt dit ook bijzondere landbouwactiviteiten in zoals afgravingen in functie van grondverbetering, het eerste diepploegen, diepwoelen, diepspitten en het uitvoeren van nivelleringswerken.

In hoofdstuk 3.1, vijfde alinea: Het is aan te bevelen om zones met grasland zoveel mogelijk te handhaven vermits weiden en grasland een beschermende invloed hebben op het onderliggende archeologisch erfgoed. Het eerste scheuren van grasland en het omzetten van grasland in akkerland moet daarom vermeden worden.

In hoofdstuk 3.1, zevende alinea, tweede zin gewijzigd in: Het behoud van deze toestand moet nagestreefd worden zodat elke ingreep die het microreliëf aanzienlijk aantast, moet vermeden worden. Ook het kappen en ontstronken van bomen is niet toegestaan.

In de fotobijlage bij het inhoudelijk dossier werd een figuur 12 toegevoegd ter verduidelijking waarom genoemde percelen deel uitmaken van het te beschermen goed.

In het ministerieel besluit zijn volgende tekstblokken toegevoegd en/of gewijzigd:

De motivatie van de archeologische waarde, derde zin gewijzigd in: Historische, cartografische en archeologische bronnen getuigen van goed bewaarde resten vanaf de volle tot late middeleeuwen. Uit deze perioden stammen een mogelijke motte gevolgd door een site met walgracht van het complexe type, het Nethof als wooneiland, geflankeerd door een kerkheuvel met kerkhof ten oosten en een tweede voorhof met mogelijke nederzettingscontexten ten zuiden.

Artikel 1 van het besluit, toevoeging 'tweede' voorhof.

Artikel 2 van het besluit, toevoeging 'tweede voorhof' en toevoeging van volgende zin: Op het tweede voorhof ten zuiden van het wooneiland, detecteerde het geofysisch en booronderzoek een omgrachte zandige opduiking met (pre)middeleeuwse ontginningspatronen. Ten oosten van het woonareaal of Nethof situeert zich de omgrachte kerkheuvel.

Artikel 3 van het besluit, vierde alinea gewijzigd in: Binnen de beschermde zone moet het streefdoel zijn om in het kader van noodzakelijke ontwikkelingen, de ingrepen in de bodem tot een absoluut minimum te beperken. Booronderzoek ter plaatse toonde aan dat de huidige ploeglaag er grotendeels tot een diepte van 30 cm voorkomt. De belangrijkste bedreiging waaraan dit bodemarchief is blootgesteld zijn ingrepen in de bodem tot onder de huidige ploeglaag, dus dieper dan 30 cm. Aangezien archeologische sporen zich dicht onder de bouwvoor kunnen bevinden, wordt in het algemeen aanbevolen alle werkzaamheden buiten de reguliere landbouwvoering dus werken waarbij de bodem dieper dan 30 cm wordt verstoord te vermijden. Naast graafwerkzaamheden in functie van bijvoorbeeld constructies, egalisatie of de aanleg van ondergrondse leidingen en wegen, alsook het afgraven van de teelaarde naar aanleiding van opslag van aarde en tijdelijke werfinrichtingen, houdt dit ook bijzondere landbouwactiviteiten in zoals afgravingen in functie van grondverbetering, het eerste diepploegen, diepwoelen, diepspitten en het uitvoeren van nivelleringswerken.

Artikel 3 van het besluit, vijfde alinea: Het is aan te bevelen om zones met grasland zoveel mogelijk te handhaven vermits weiden en grasland een beschermende factor hebben op het onderliggende archeologisch erfgoed. Het eerste scheuren van grasland en het omzetten van grasland in akkerland moet daarom vermeden worden.

Artikel 7 van het besluit, zevende alinea, tweede zin gewijzigd in: Het behoud van deze toestand moet nagestreefd worden zodat elke ingreep die het microreliëf aanzienlijk aantast, moet vermeden worden. Ook het kappen en ontstronken van bomen is niet toegestaan.

Artikel 5 van het besluit, 1° gewijzigd in: elke handeling die een aanmerkelijke reliëfwijziging tot gevolg heeft;

Artikel 5 van het besluit, 7° gewijzigd in: het eerste scheuren van grasland;

Artikel 5 van het besluit, 8° gewijzigd in: het eerste diepploegen, diepwoelen en diepspitten (namelijk het scheuren van de ploegzool zonder dat bodem naar boven wordt gebracht en omgeploegd) van akkerland met andere woorden grondbewerking dieper dan de huidige ploeglaag van 30 cm.

1.2. Advies uitgebracht door de betrokken gemeente <naam gemeente> of gemeenten <namen gemeenten>

Het advies werd gevraagd op 19 oktober 2017.

Gemeente Bornem

Het college van Burgemeester en Schepenen bracht geen advies uit over deze bescherming. In uitvoering van artikel 6.1.3. van het Onroerenderfgoeddecreet is het advies gunstig.

1.3. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 19 oktober 2017

De VCOE bracht op 16 november een gunstig advies uit over de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het beschermingsdossier.

Behandeling van het advies:

De commissie heeft enkel bemerkingen inzake de toelatingsplichtige handelingen, zoals opgenomen in artikel 5 van het ministerieel besluit. De link tussen het inhoudelijk dossier en de toelatingsplicht 7° 'scheuren van permanent grasland' is voor de commissie onvoldoende duidelijk. De commissie vraagt dit te verduidelijken of de toelatingsplicht te schrappen. Verder vraagt de commissie verduidelijking bij toelatingsplicht 10° 'zones voor grondverbetering of opslag van aarde en tijdelijke werfinrichtingen'. Tot slot vraagt de commissie toelatingsplicht 11° te schrappen. Het gebruik van een metaaldetector in archeologische sites wordt immers geregeld in de Code van Goede Praktijk (versie 2.0 - hoofdstuk 33). Dit wordt tevens aangegeven in de beheersvisie onder artikel 3.

Antwoord: De achtergrond rond toelatingsplichtige handelingen 7° en 10° werd verduidelijkt in het inhoudelijk dossier. Toelatingsplicht 11° is geschrapt.

Conclusie: het advies heeft invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit werden als volgt aangepast:

In het inhoudelijk dossier zijn volgende aanpassingen gebeurd:

Hoofdstuk 3.1, vierde alinea, laatste zin gewijzigd als volgt: Naast graafwerkzaamheden in functie van bijvoorbeeld constructies, egalisatie of de aanleg van ondergrondse leidingen en wegen, alsook het afgraven van de teelaarde naar aanleiding van opslag van aarde en tijdelijke werfinrichtingen, houdt dit ook bijzondere landbouwactiviteiten in zoals afgravingen in functie van grondverbetering, het eerste diepploegen, diepwoelen, diepspitten en het uitvoeren van nivelleringswerken.

Hoofdstuk 3.1, vijfde alinea toegevoegd: Het is aan te bevelen om zones met grasland zoveel mogelijk te handhaven vermits weiden en grasland een beschermende factor hebben op het onderliggende archeologisch erfgoed. Het eerste scheuren van grasland en het omzetten van grasland in akkerland moet daarom vermeden worden.

Hoofdstuk 3.1, laatste alinea gewijzigd zoals intern binnen het agentschap overeengekomen: Metalen archeologische vondsten die zich onmiddellijk onder het maaiveld in de bodem bevinden kunnen van belang zijn voor de kennis van de beschermde archeologische site. De Code van Goede Praktijk (versie 2.0) stelt daarom in hoofdstuk 33 dat een erkende metaaldetectorist geen vondsten kan opsporen in beschermde archeologische sites. Het gebruik van een metaaldetector om archeologische vondsten met metalen component op te sporen dient daarom te gebeuren door een erkende archeoloog of door een erkende metaaldetectorist onder de autoriteit van een erkende archeoloog, en dit enkel in het kader van een onderzoek vanuit wetenschappelijke archeologische vraagstelling, of in functie van de opmaak of de uitvoering van een archeologienota.

In het Ministerieel Besluit zijn volgende aanpassingen gebeurd:

Artikel 3, laatste alinea gewijzigd zoals intern binnen het agentschap overeengekomen: Metalen archeologische vondsten die zich onmiddellijk onder het maaiveld in de bodem bevinden kunnen van belang zijn voor de kennis van de beschermde archeologische site. De Code van Goede Praktijk (versie 2.0) stelt daarom in hoofdstuk 33 dat een erkende metaaldetectorist geen vondsten kan opsporen in beschermde archeologische sites. Het gebruik van een metaaldetector om archeologische vondsten met metalen component op te sporen dient daarom te gebeuren door een erkende archeoloog of door een erkende metaaldetectorist onder de autoriteit van een erkende archeoloog, en dit enkel in het kader van een onderzoek vanuit wetenschappelijke archeologische vraagstelling, of in functie van de opmaak of de uitvoering van een archeologienota.

Artikel 5, 7° gewijzigd in: het eerste scheuren van grasland;

Artikel 5, 10° gewijzigd in: graafwerken voor de aanleg van zones voor grondverbetering of opslag van aarde en tijdelijke werfinrichtingen;

Artikel 5, 11° geschrapt.

2. Adviezen en bezwaren uitgebracht na de voorlopige bescherming en voorafgaand aan de definitieve bescherming

Openbaar onderzoek en hoorrecht

Gemeente Bornem organiseerde het openbaar onderzoek van 17 januari 2018 tot 16 februari 2018. Tijdens het openbaar onderzoek organiseerde de gemeente geen hoorzitting.

Tijdens het openbaar onderzoek werden geen bezwaren ingediend.

3. Conclusie

De uitgebrachte adviezen en bezwaren uitgebracht na de voorlopige bescherming en voorafgaand aan de definitieve bescherming hebben geen invloed op het inhoudelijk dossier en het beschermingsbesluit. Het inhoudelijk dossier noch het beschermingsbesluit werden aangepast.